

Národní divadlo Č I N O H R A

Ředitel ND: akad. arch. Daniel Dvořák
Šéf činohry ND: Michal Dočekal

Tisková zpráva

Lope de Vega

Vladařka závist aneb Zahradníkův pes

Premiéra 15. a 16. prosince 2005 v Národním divadle

Lope de Vega (1562-1635)

VLADAŘKA ZÁVIST
ANEB ZAHRADNÍKŮV PES

Romantická komedie o tom, jak závist světem vládne!

Přeložil: **Emanuel Frynta**
Režie: **Enikő Eszenyi**
Scéna: **Tom Ciller**
Kostýmy: **Kateřina Štefková**
Hudba: **Peter Mankovecký**
Dramaturgie: **Jan Hančil**

Diana, hraběnka z Belfloru
Teodor, její sekretář
Tristan, jeho sluha
Marcela
Dorotea - hraběnčiny komorné
Anarda
Otavio, majordom
Fabio, komorník
Markýz Ricardo
Hrabě Federico
Hrabě Ludovico

Martina Válková
David Matásek
Michal Slaný
Magdaléna Borová
Pavla Beretová*
Jaromíra Mílová
Oldřich Vlček
Vladimír Javorský
Filip Čapka j.h. / Richard Fiala j.h.
Alexej Pyško
Karel Pospíšil

* posl. DAMU

Asistent a tlumočník: Lászlo G. Szabó
Fonetická spolupráce: prof. PhDr. Zdena Palková
Taneční příprava: Taťána Křišťůvková
Pohybová příprava: Eva Duda
Pomocná režie: Leona Primová
Inspicient: Václav Bláha
Nápověda: Zuzana Němečková

Záštitu převzal velvyslanec Španělska J.E. pan Antonio Pedauyé y González

Premiéra 15. a 16. prosince 2005 v Národním divadle

Rozhovor s režisérkou

„Chtěla bych divadlem léčit“, říká maďarská herečka a režisérka Enikő Eszényi.

Myslíte si, že skutečně platí, že závist světem vládne?

Vladařka závist podle mě není jen o závisti. Důležité jsou právě okolnosti, které člověka donutí, aby se stal závistivým. Určitě existují situace, kdy můžeme závist odpustit. Já třeba hlavní hrdince odpouštím. Hra je aktuální, protože je příběhem ženy, která se dostane do „vedoucí pozice“. A to i v dnešním světě stále znamená problém. Každý si okamžitě představí typ ženy, která chce „mužsky“ vstoupit do světa náležitých mužů a automaticky jí přisoudí problémy se sexuálním životem, se vzhledem... To jsou falešné představy o feminismu. Pro mě feminismus znamená bojovat za práva žen, za to, aby svou ženskost a kreativitu dokázaly uskutečnit svým ženským způsobem. Hlavní hrdinka hry Diana je nadprůměrná žena ve vedoucí pozici. Dnešními očima je třeba ředitelkou obrovské továrny nebo banky. A samozřejmě se nezamiluje do své sekretářky, ale do svého sekretáře, což je problematické i dnes. A protože existuje někdo, kdo ovládá muže, kterého miluje, začne být závistivá. Mě osobně zajímá, jak se Dianě podaří potlačit to, co se obvykle ženám nedaří potlačit nikdy – a sice lásku.

Máte nějaké vlastní zkušenosti s takovou situací?

Mám, často jako režisérka rozhoduji o druhých. My ženy jsme mnohem hysteričtější, ale taky citlivější a nečekaně někdy i tvrdší než muži. I mně se jednou stalo, že jsem se zamilovala do svého herce a nevěděla, jak to utajit. V zájmu celého zkoušení jsem se k tomu nemohla přiznat. Samozřejmě, že člověk vevnitř vše prožívá úplně jinak. Na jedné straně jsem byla tou, která přesně ví, co chce, na druhé straně třesoucí se dušičkou, která vůbec netuší, jak dál. Ale ani já jsem nakonec nedokázala své city potlačit.

Slyšela jsem, že se Vladařka závist má uvádět i u vás v Budapešti...

Teprve když jsem začala pracovat na této hře, dozvěděla jsem se, že v maďarském překladu chybí mnoho výstupů. Proto jsem měla s přípravou hry těžkosti, neměla jsem možnost hru poznat celou. V Maďarsku se už sto let hraje výrazně zkrácená verze, chybí přes dvacet výstupů. Ale v dramaturgickém plánu ve Vígszínházu ji máme a já mám hrát Dianu. Hrála jsem Rosalindu v Jak se vám líbí a potom hru režírovala. Ale ještě nikdy tomu nebylo naopak. U nás se roky mluvilo o tom, že tuto hru uvedeme. Když mě Michal Dočekal oslovil, abych ji v Praze režírovala, tak se u nás rozhodli, že ji také nasadíme. Ale teď nemyslím na to, že budu hrát Dianu. Doteď jsem totiž žila rolí Marie Stuartovny, kterou jsem jako poslední nazkoušela.

Hledala jste inspiraci přímo u kořenů – ve Španělsku?

Vždycky když režíruji, snažím se poznat zemi, v níž hra vznikla. Když jsem režírovala Kleistu, byla jsem asi měsíc v Německu a celou dobu jsem si prohlížela hrady a zámky, kde se pohyboval. Před režii West Side Story jsem jela do Ameriky. Já zkrátka nemůžu režírovat, když neznám tamější lidi, počasí, náladu, jazyk a atmosféru. Ze stejného důvodu jsem musela i do Španělska. Zapsala jsem se tam na kurz flamenco, se kterým jsem začala už v Budapešti. U flamenco jsou strašně důležitá gesta. A herci je musí ovládat. Jsou to stejná gesta, která se používají možná už pět set let. V Madridu jsem taky chtěla navštívit dům Lope de Vegy. Ale taxikář vůbec nevěděl, kdo to byl. Tak jsem se nechala zavést do Cervantesovy ulice. Dozvěděla jsem se totiž, že v té ulici žil nejen Cervantes, ale i Lope de Vega.

Zvonila jsem v jeho domě, ale bohužel mě nepustili dovnitř, přestože jsem je o to prosila, byla totiž siesta. Tak jsem si aspoň zaklepala klepadlem na dveře. Celou dobu jsem se snažila nasávat do sebe španělskou atmosféru. A právě tam jsem se rozhodla, že inscenace musí mít výraznou hudební složku, a že Španělsko, které celý svět tak zbožňuje s jeho emblematickou hudbou a tancem, ve své inscenaci využiju.

Jaká by vaše inscenace ve výsledku měla být?

Ráda bych šla takovou divadelní cestou, na které je radost, touha, láska a vášeň. Existuje forma meditace, kdy se delikventi musí smát, aby z nich odešla všechna zlost a tělo se uklidnilo. Byla bych ráda, kdyby se diváci smáli, kdyby herci krásně zpívali a tančili. Přála bych si mít kolem sebe takové lidi, kteří dokážou divadlem léčit. V naší době, kdy se příroda bouří a přebírá nervozitu a bolest lidstva, kdy ptáci už nejsou symbolem volnosti, ale smrtelné náказы, v této době bych ráda léčila svým představením. Chtěla bych, aby si diváci i herci navzájem předávali pozitivní energii, abychom ty dvě hodiny byli spolu šťastní.

-ok-

Slovo dramaturga

Psát verše a milovat je totéž

Lope de Vega

Lope de Vegova komedie *El perro del hortelano (Zahradníkův pes)* z roku 1613 nemá nic společného ani se zahradníkem ani s jeho psem. Za svůj námět si vzala problém až znepokojivě současný: křehkost lásky a to, jak snadno ji může zkorumpovat postavení a moc. Ale přeložme si její příběh do současného jazyka: Vysoko postavená vdova Diana, která zapírá své ženství a odmítá četné nápadníky zjistí, že její tajemník Teodor má poměr s jinou její podřízenou, Marcelou. Uvědomí si, že tato níže postavená žena má cosi lidského, co je jí odepřeno. Udělá tedy všechno pro to, aby jí toto štěstí sebrala a sama si je přivlastnila. Nechce však přijít o výhody, které jí skýtá její postavení a tak Teodora trápí, napíná a dráždí, ale zároveň se bojí k němu přiznat. Teprve když tajemníkův sluha podvodem předělá pánovi rodokmen, může se nerovný vztah realizovat.

Původní název komedie – *Zahradníkův pes* – je citátem rčení, které čeština postrádá: „*Zahradníkův pes zelí nežere, ale nikoho k němu nepustí*“. Naše příbuzné úsloví o závisti, která vládne světem, však nachází v této hře stejně silnou oporu.

Lope de Vegův nelichotivý a nesentimentální pohled na povahu milostných vztahů, jenž vypovídá leccos o našem pragmatickém světě, byl opřen o jeho životní postoje. Byl to právě velký Lope, kterého měl patrně Tirso de Molina na mysli, když vytvořil nezapomenutelnou postavu *Dona Juana*.

Přestože v naší komedii má hlavní slovo láska, hra, která takto vytryskla – podobně jako mnoho jiných – v přebytku tvůrčích sil z básníkovy pera, zdaleka není frivolní. Láska v pojetí Lope de Vegy není nic idylického. Je to součást boje o život, kde se lidé tvrdě derou za svým štěstím, ženy často bezohledněji než muži. Láska je v této době vnímána jako dobrodružná výprava. Žena je pevnost, kterou je třeba dobýt a obsadit. Básníkův jazyk je dobývací nástroj. Krom veršů je však na tomto dobrodružství málo zjemnělosti. Vždyť život je v té době tak nejistý! Muži odjíždějí za vidinou slávy do Západních Indií, osamělá srdce žen loví zajímavé muže, muži dobývají osamělé ženy. A nejen šlechtičny, také bohaté dědičky jsou vítanou kořistí! A trest pro neopatrného milence? - Často dýka na ulici.

Mnoho zjemnělosti ostatně nebylo ani v publiku, pro které Lope psal. O nějakou tu rvačku nebylo v hledišti nouze, a to ani v dámské galerii. Důležité ale je, že přes nesentimentální pohled na povahu

lidských vztahů je *Vladařka závist* hra velice pozitivní a lidská. V mluvném a gestickém překladu Emanuela Frynty nabízí skvělé herecké příležitosti.

Životní osudy Lopeho de Vegy si v ničem nezadají s tou nejobdivnější dobrodružnou hrou:

Lope de Vega (1562-1635)

se narodil 25. listopadu 1562, asi dva roky před Shakespearem a Marlowem. Oba titány anglického alžbětinského dramatu přežil. Byl to první španělský dramatik, který se psaním her také skutečně živil. Za svého života údajně napsal 1500 her (jiné zdroje hovoří o 1800), z nichž se dochovalo 400. Dnes by byl Lope de Vega označen za zázračné dítě. V pěti letech dovedl číst latinsky stejně jako španělsky a začal skládat verše. Ve čtrnácti letech studoval na císařské koleji v Madridu. Jako chráněncem ávilského biskupa studoval na universitě v Alcalá, ale utekl se spolužákem a zúčastnil se námořní výpravy na Azorské ostrovy. Poté se usadil v Madridu jako tajemník markýze de las Navas. Začal psát hry. Byl uvězněn pro pomluvu a v roce 1588 vykázán na osm let z Madridu. Vzpomínky na tuto skandální příhodu zúročil v pozdním narativním díle *Dorotea*, psaném formou dialogů. Hned po propuštění z vězení utekl do Valencie. Oženil se. Téhož roku (1588) se dal naverbovat ke slavné španělské námořní Armadě, která plula dobýt Anglii a utrpěla zdrcující porážku. Sloužil na admirálské lodi San Juan, která jako jedna z mála unikla zničení. Po návratu se usadil ve Valencii a vydělával si psaním her. Jeho vyhnanství mu bylo o rok zkráceno. V roce 1590 nastoupil v Toledu do služby jako tajemník vévody z Alby. Roku 1596 přesídlil do Madridu jako tajemník Markýze z Malpica, později sloužil hraběti z Lemosu. V roce 1598 se Lope podruhé oženil. Od roku 1605 až do své smrti byl tajemníkem, přítelem a důvěrníkem vévody de Sessy. Roku 1614 se stal členem III. řádu františkánů. Jeho život je lemován smrtí jeho manželek, milenek a dětí. Poslední měsíce svého života strávil v agónii výčitek svědomí. Zemřel v Madridu 27. srpna 1635. Na jeho pohřbu se sešel obrovský dav lidí. Jeho skandály sice zabránily tomu, aby se dočkal uznání u dvora, jeho obliba mezi prostým lidem jimi však neutrpěla. Lope byl idol, jeho obliba se otiskla do rčení *es de Lope* (to je od Lopeho) pro něco skvělého, nesrovnatelného. Jeho sláva dosáhla mezinárodních parametrů, byl nesmírně oblíben v Itálii, papež Urban VIII. mu dokonce udělil čestný doktorát poezie a teologie a jmenoval jej rytířem řádu Svatého Jana. Přes všechny své nedostatky byl Lope de Vega vřelý muž velkého srdce, okouzující a štědrý ke svým přátelům, oddaný, i když ne věrný manžel, a milující otec. Byl to extrovert neschopný tlumit své emoce a svou energii. Nedisciplinovanost, která se projevovala v Lopeho milostném životě, se odrážela také v kompozici jeho děl, v neřízených výlevech veškeré zkušenosti a v jeho nevyčerpatelné imaginaci. Svě spisovatelské krédo vtělil do veršovaného pojednání *Nové umění skládat divadelní hry* (1609) Hra – „comedia“ je v tomto smyslu jakákoli divadelní hra delšího rozsahu, nejčastěji s tříaktovou strukturou, tedy nejenom komedie. Jeho „comedia“ nedbá jednoty místa a času, ponechává autorovi naprostou svobodu mísení žánrů a střídání dějišť. Promyšleně se v ní střídají lyrické žánry a metra, kterým je vždy vyhrazena specifická úloha (romance je vhodná pro vyprávění, decima pro nářky, redondilla pro milostné vyznání, sonet pro monology apod.)

Největší Lopeho zásluhou bylo, že vytvořil typ dramatu, který přesně odpovídal duchu a tradicím jeho doby. Vytvořil vzorec výstavby, který zůstal na další jedno a půl století v podstatě nezměněn. Lope v podstatě uznával klasické zásady výstavby a hovořil o nich jako o „umění“. Vedle „umění“ se však odvolával na „přirozenost“, neustále zdůrazňoval nadřazenost přirozenosti nad umělostí, dynamiky nad strnulostí.

Je velice obtížné stanovit jakákoli kritéria na dataci jednotlivých děl. Z celkového korpusu jeho díla lze vyčlenit skupinu her náboženských (např. *Stvoření světa*, *Pobožnost růžence*), mytologických (např. *Zlaté rouno*, *Zamilovaný Amor*). Početně zastoupené jsou hry historické, jak s antickými náměty (*Vypálený Řím*, *Římský otrok*), s náměty z cizokrajné historie (*Císařská koruna Otakarova* – s ústřední postavou Přemysla Otakara II. nebo *Velkovévoda moskevský*, která se inspirovala v příběhu Lžidimitrije) Nejdůležitější skupinu tvoří hry, které se inspirovaly národními dějinami, často velmi volně (*Sudí zalamejský*, *Komturevé cordóbsští*, *Král nejlepší soudce*, *Hvězda sevillská*, *Ovčí pramen*,

Peribañez, Rytíř z Olmeda). Lope de Vegovy komedie jsou většinou mravoličné, romantické, největší důraz je kladen na sílu lásky (*Chytrá milénka, Pošetilá dáma, Otrokyně svého milence, Tajně zamilovaná, Zahradníkův pes, Zázračný kavalír...*) Kromě celovečerních her psal i menší dramatické útvary jako autos sacramentales, významná je jeho lyrika. Lope de Vega se pustil snad do každého dobového žánru s výjimkou pikareskního románu. Již zmíněný román v dialogu – *Dorotea* je zajímavým, i když jistě ne zcela věrohodným autobiografickým dílem.

-han-

A na závěr krédo překladatele:

Já už dneska vím, že jako v umění, ani v teorii se jednotlivé výkony osobností nesčítají, nýbrž zůstává a platí jen to jedinečné, osobní, dílo jednoho života, jednoho mozku. Jen úředníci a tajemníci v oblasti tzv. vědy nebo umění se tváří tak, jakoby se z těchto jedinečných duchovních procesů a výkonů lisovala jakási povšechná esence, kterou pak vlastní a rozdělují oni sami. Každý má jen tolik, na kolik přišel sám, tj., co si pustil k sobě, co žil a byl. Ať na mě nikdo nechodí s tím, že obědvá s Kantem, má něco z první ruky od Aristotela, tvrdí totéž co Marx, anebo táhne s Kristem Pánem za jeden provaz! Tahej si za svůj, pacholku!

Emanuel Frynta v dopise Ivanu Vyskočilovi z 1.3. 1973

Medailony inscenátorů a herců naleznete v programu k inscenaci.

Příští premiéra činohry

William Shakespeare (1564 – 1616)

RICHARD III.

Přeložil **Martin Hliský**

Režie: **Michal Dočekal**

Dramaturgie: **Daria Ullrichová**

Scéna: **David Marek**

Kostýmy: **Zuzana Krejzková**

Hudba: **Michal Novinski, J. P. Muchow**

Richard, vévoda z Glostru, později král Richard III.
George, vévoda Clarence, jeho bratr
Edward IV., král, jeho bratr
Vévodkyně z Yorku, jejich matka
Lord Hastings, lord komoří
Lord Stanley, hrabě z Derby
Královna Alžběta
Hrabě Rivers, její bratr
Markýz Dorset, její syn
Královna Markéta
William Stafford, vévoda Buckingham
Sir William Catesby
Sir Robert Ratcliffe
Lady Anna
John Morton, biskup z Ely
Dr. Shaa, starosta města Londýna
Dighton, vrah
Forrest, vrah
Sir Robert Brakenbury, velitel Toweru
Sir James Tyrrel
Kněz Kryštof
Jindřich Tudor, hrabě Richmond, později král Jindřich VII.
Herolt Tři slunce, pak Bílý kanec, posléze Červený drak
Vévoda z Yorku
Edward, princ z Walesu
Duch Jindřicha VI.
Duch Edwarda, prince z Walesu
Děti, Občané londýnští, Poslové, Vojska,
Členové pohřebního bratrstva, Bubeníci, Zástupy

Richard Krajčo
Saša Rašilov
Igor Bareš
Iva Janžurová
Jiří Štěpnička
Vladislav Beneš
Jana Preissová
Ladislav Mrkvička
Michal Slaný
Kateřina Burianová
David Prachař
David Matásek
Petr Motloch
Sabina Králová
Oldřich Vlček
Petr Pelzer
Milan Stehlík
Alexej Pyško
Karel Pospíšil
Ondřej Pavelka
Rudolf Stárz
Jan Dolanský
externí spolupráce
dětská role - exter. spol.
dětská role - exter. spol.
externí spolupráce
externí spolupráce

externí spolupráce

Fonetická spolupráce: prof. PhDr. Zdena Palková

Asistentka režie: Marika Skopalová

Inspicent: Milan Školník

Nápověda: Zuzana Němečková

Premiéra 2. a 4. března 2006 ve Stavovském divadle

Kontakty:

akad. arch. Daniel Dvořák

ředitel Národního divadla

tel: +420 224 901 250

fax: +420 224 932 092

e-mail: d.dvorak@narodni-divadlo.cz

Michal Dočekal

šéf činohry Národního divadla

tel: +420 224 902 120

fax: +420 224 902 122

e-mail: m.docekal@narodni-divadlo.cz

Jan Hančil

dramaturg činohry Národního divadla

tel: +420 224 902 130

fax: +420 224 902 122

e-mail: j.hancil@narodni-divadlo.cz

Helena Krausová

tisková mluvčí, mediální servis ND

tel: +420 224 901 676

fax: +420 224 932 092

e-mail: h.krausova@narodni-divadlo.cz

www.narodni-divadlo.cz

Připravila Kateřina Ondroušková, public relations činohry, tel: 224 902 126

e-mail: k.ondrouskova@narodni-divadlo.cz